

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ 4

**з навчальної дисципліни «Напрями розвитку науки оперативно-
розшукової діяльності» вибіркового компоненту освітньої програми
третього (доктора філософії) освітньо-наукового рівня вищої освіти
081 Право**

**за темою – Напрями правового регулювання оперативно-розшукової
діяльності.**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.10.2023 № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 18.10.2023 № 9

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.10.2023 № 9

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 9 ХНУВС (протокол від 16.10.2023 № 9)

Розробник:

1. Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Пчолкін В.Д.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та медичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

- 1. Напрями правового регулювання оперативно-розшукової діяльності в Україні.**
- 2. Права підрозділів правоохоронних органів, щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій**

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. (в ред. від 1 червня 2010 р.) (Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 трав. 1994 р., Протоколом № 14 від 13 трав. 2004 р.): URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580- VIII: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 22, ст.303 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20130811#Text>
5. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 28, ст.232 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
6. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 10, ст.60 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
9. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів// Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. №770 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>
10. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-18. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
11. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2020)
12. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства

юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

13. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 09.08.2018).

14. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 620 с.

15. Пчолкін В. Д. Правові засади використання матеріалів ОРД у кримінальному провадженні. / Теоретичні аспекти організації досудового розслідування : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції м. Харків, 4 грудня 2015 р. Харків : ХНУВС, 2015. 508 с.

16. Сергєєва Д.Б. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному законодавстві : Монографія. К., 2014. 272 с.

17. Сокурєнко В. В. Міжнародне співробітництво як один із пріоритетних напрямів підвищення ефективності підготовки працівників для органів та підрозділів Національної поліції України // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2016. № 3 (74).

18. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному судочинстві України : монографія. Київ : ВД «Декор», 2015. 470 с.

19. Федосова О. В. Правові основи застосування негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів. *O noua perspectiva a proceselor de integrare Europeana a Moldovei si Ucrainei: aspectul juridic*: Materiale conferentei international stiintifico-practice (Chisinau, 25-26 martie 2016) / com. org. V. Bujor. Chisinau. S. n. 2016. P. 222–225.

Інформаційні ресурси

- – Національна парламентська бібліотека України.
- офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
- <http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
- <http://www.mvs.gov.ua>– офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
- <http://www.nbu.gov.ua>– Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
- <http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
- <http://www.portal.rada.gov.ua>– офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
- – єдиний реєстр судових рішень в Україні.
- <http://www.scourt.gov.ua>– офіційний веб-сайт Верховного Суду України.

ВСТУП

Потреби будівництва фундаменту правової держави зумовлюють необхідність суттєвих реформ і в галузі правового регулювання діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України. Необхідність удосконалення правового регулювання діяльності правоохоронних органів, зокрема і Національної поліції України обумовлена соціально-економічними змінами в житті суспільства, що визначають сьогодні динаміку, структуру та характеристику злочинності. Зазначені обставини визначають інтерес до розгляду цієї проблеми оскільки від її вирішення значною мірою залежить ефективність діяльності правоохоронної системи. Це зумовлює необхідність проаналізувати стан правового регулювання діяльності слідчих та оперативних підрозділів, зокрема, Національної поліції України щодо розслідування кримінальних правопорушень із використанням можливостей оперативно-розшукової діяльності під час проведення НСРД.

У якості методологічного підходу подальшого викладу матеріалу нашої лекції, вважаю за необхідне висловити позицію О. М. Бандурки, який сутність правового регулювання в теорії права розуміє як *«специфічну діяльність держави, її органів і посадових осіб по упорядкуванню суспільних відносин шляхом встановлення правових норм і прийняття в необхідних випадках індивідуально-регламентуючих рішень у відповідності з цими нормами по юридично-значимим питанням, які виникають у процесі таких відносин»*.

Норма права – це обов’язкове, встановлене або санкціоноване правило поведінки, яке охороняється державою і виражає обумовлену матеріальними умовами життя суспільства волю та інтереси народу, активно впливає на суспільні відносини з метою їх використання. Ці норми класифікують за різними ознаками і поділяють їх на наступні основні групи: інститути і норми, що складають загальну основу державної діяльності; інститути і норми, що регулюють завдання, напрямки і форми боротьби зі злочинністю; інститути і норми, що визначають їх місце в системі заходів протидії злочинності, завдання, правомочності тощо.

1. Напрями правового регулювання оперативно-розшукової діяльності в Україні.

Правові засади діяльності слідчих та оперативних підрозділів правоохоронних органів України – це сукупність правових норм, що містяться у правових актах, які регламентують кримінально-процесуальну, профілактичну, адміністративну функції працівників, їх права та обов’язки, визначають гарантії законності у цій діяльності, а також соціальний і правовий захист працівників та осіб, які залучаються до виконання завдань з виявлення та розслідування злочинів.

Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність правоохоронних органів України, прийнято поділяти на три групи:

а) Конституція України і відповідні закони України;

- б) нормативно-правові акти міністерств і відомств та судових органів;**
в) міжнародно-правові акти, учасником яких є Україна.

У ст. 1 Конституції України проголошено, що Україна є незалежною, суверенною, демократичною, соціальною, правовою державою. Саме у такій державі права і свободи людини і громадянина мають бути пріоритетними і всебічно захищеними.

У другому розділі Конституції України проголошені основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, які визначають основу правового статусу громадянина України.

Конституція надає особам право на власність, право в'їзду і виїзду з України, таємницю листування, телефонних розмов, поштової, телеграфної та іншої кореспонденції, недоторканність житла, право пересування і вибору місця проживання та інші права і свободи.

Разом з цим, на конституційних положеннях засновано і право працівників поліції під час виявлення та розслідування злочинів за рішенням суду допускати *окремі тимчасові обмеження деяких прав громадян та юридичних осіб. Такі обмеження деяких прав і свобод (зняття інформації з каналів зв'язку, негласне проникнення у житлові приміщення тощо) мають винятковий та тимчасовий характер. Вони можуть застосовуватися лише за рішенням суду стосовно особи, у діяльності якої наявні ознаки тяжкого або особливо тяжкого злочину, у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, гарантування безпеки держави.*

Одержані у процесі розкриття злочинів відомості, які стосуються особистого життя, честі й гідності громадян, не підлягають розголошенню. У випадках, коли у цих відомостях не міститься інформації про вчинення заборонених законом дій, вони зберіганню не підлягають і повинні бути знищені в установленому порядку. У діяльності з виявлення та розслідування злочинів забороняється застосування технічних засобів, психотропних, хімічних та інших речовин, які пригнічують волю або спричиняють шкоду здоров'ю або оточуючому середовищу. Ці конституційні положення свідчать про те, що життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека особи визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини, їх гарантії складають зміст і цілі державної діяльності.

Приписи Конституції України – юридична база для розроблення і прийняття всіх інших законодавчих актів, у тому числі актів з питань організації діяльності судових і правоохоронних органів.

Конституція це закон прямої дії, який застосовується на всій території України. Усі інші закони, нормативно-правові акти повинні відповідати нормам Конституції, а у випадку протиріччя їй вони вважаються недійсними.

Слід зазначити, що підвищення ефективності протидії злочинності на сучасному етапі розвитку держави, зміцнення гарантій забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному судочинстві, потребують

удосконалення інструментарію отримання доказів у кримінальному провадженні.

На вирішення цих стратегічних завдань спрямована ідея введення інституту негласних слідчих (розшукових) дій. Реалізація цієї ідеї в чинному **Кримінальному процесуальному кодексі України**, вирішує низку проблемних питань, які на сьогодні існують в нашому законодавстві та практиці правоохоронної діяльності щодо організації досудового розслідування кримінальних правопорушень. Особливе місце у вирішенні цього питання відводиться негласним слідчим (розшуковим) діям.

Негласні слідчі (розшукові) дії законодавець визначив як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ч. 1 ст. 246).

Прийняття даної норми дає можливість слідчому визначати та застосовувати конкретні негласні слідчі (розшукові) дії в процесі отримання доказової бази щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, а також у випадках, якщо іншим способом отримати відомості про злочин і злочинця неможливо (Глава 21 КПК України).

Чинний кодекс має базові нетаємні положення, що стосуються організації та тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій. ***Згідно кримінального процесуального законодавства України органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виконуючи доручення слідчого чи прокурора набувають статусу органу досудового розслідування.*** Такий підхід дає можливість поєднувати процесуальні права і права оперативно-розшукової компетенції, що дозволяє оперативним підрозділам більш маневрено виконувати завдання, пов'язані з розслідуванням кримінальних правопорушень.

Правову основу діяльності слідчих та оперативних підрозділів складає Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», з прийняттям якого оперативно-розшукова діяльність набула державно-правового статусу, що забезпечило законодавче вирішення протиріч між конституційними гарантіями прав людини і громадянина та нагальною потребою адекватного реагування на кримінальний професіоналізм і організованість злочинців.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» регулює суспільні відносини щодо виявлення та розкриття злочинів. Він розкриває співвідношення між оперативно-розшуковою та кримінально-процесуальною функціями боротьби зі злочинністю.

Так, у ***ст. 2 Закону визначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.***

Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Згідно ст. 3 Закону правову основу оперативно-розшукової діяльності становлять Конституція України, цей Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий та Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, Державну кримінально-виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна.

Закон встановлює підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, які є вихідними для використання оперативними підрозділами поліції сил та засобів, що перебувають у їх розпорядженні.

Визначальне місце в Законі «Про оперативно-розшукову діяльність» займає ст. 8 «Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність», яка фіксує права оперативних підрозділів, забезпечує їх легітимність, дозволяє проведення оперативно-розшукових заходів для пошуку і фіксації інформації про фактичні дані про протиправну діяльність окремих осіб та груп, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Надаючи оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності певні права, законодавець зазначає, що їх можна використовувати тільки за наявності підстав, передбачених у ст. 6 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність».

Значення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» як важливої складової частини правової основи діяльності щодо протидії злочинності полягає також і в тому, що його норми встановлюють: гарантії законності при здійсненні цієї діяльності; соціальний та правовий захист працівників поліції та осіб, які залучаються для виконання завдань з виявлення та розкриття злочинів; обов'язок державних органів сприяти слідчим та оперативним підрозділам поліції у вирішенні цих завдань.

До правової основи діяльності слідчих та оперативних підрозділів входить також **Закон України «Про прокуратуру»**, в якому велика увага приділяється організації прокуратурою нагляду за додержанням законів органами, що

провадять досудове слідство, а також здійсненню процесуального керівництва в ході розслідування злочинів та проведення НСРД.

Основними завданнями цього нагляду є сприяння: *розкриттю злочинів; захисту особи, її прав і свобод, власності, прав підприємств, установ, організацій від злочинних посягань, а також виконанню вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинені злочини.*

Прокурор вживає заходів для того, щоб органи досудового слідства дотримувалися передбаченого законом порядку відкриття кримінальних проваджень, розслідування діянь, які містять ознаки злочину, проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

Крім того, накази, вказівки та приписи Генерального прокурора України обов'язкові для виконання всіма органами прокуратури, в тому числі у питаннях щодо нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Правову основу міжнародного співробітництва складають: *міжнародні, міждержавні договори (двосторонні й багатосторонні); пакти, конвенції, договори, угоди; міжурядові угоди з окремих питань, які стосуються взаємодії щодо протидії злочинності; міжвідомчі договори (угоди); національне законодавство з питань надання міжнародної правової допомоги; неписані норми (звичай) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність та ін.).*

В угоді про співробітництво між країнами вказано, що учасники здійснюють співробітництво у формах обміну оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою та криміналістичною інформацією, виконання запитів і доручень у справах оперативного обліку, проведення спільно оперативно-розшукових заходів та процесуальних дій.

Підрозділи поліції з метою виявлення та розслідування злочинів, які мають транснаціональний характер, використовують можливості **Інтерполу – Міжнародної організації кримінальної поліції**, до якої Україну було прийнято у листопаді 1992 р. на 61-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 р. № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу», повноваження цього органу покладені на Міністерство внутрішніх справ, у структурі якого створено Робочий апарат НЦБ Інтерполу. НЦБ координує взаємодію правоохоронних органів України з компетентними органами інших держав по боротьбі зі злочинністю, яка має транснаціональний характер або виходить за межі України.

Велике значення у застосуванні законів правоохоронними органами в діяльності щодо протидії злочинності мають керівні роз'яснення, які даються **Пленумом Верховного Суду**. До числа таких можна віднести **Постанову Пленуму Верховного Суду України № 2 від 28.03.2008 р. «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на**

обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства».

Правове регулювання діяльності поліції щодо протидії злочинності здійснюється також **указами Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України.**

Президент України має право видавати укази з питань охорони правопорядку, боротьби зі злочинністю, діяльності правоохоронних органів.

З метою запровадження в практичну діяльність положень КПК України, МВС України була ухвалена певна кількість **відомчих нормативно-правових актів**. На сьогодні відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2019 року № 867 створено **Департамент стратегічних розслідувань** як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції.

Наказами Національної поліції України затверджено положення, що регламентують діяльність оперативних підрозділів, зокрема, це накази від 17.11.2015 № 95 «Про Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України», від 10.11.2015 № 85 «Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України». Організаційно-управлінські проблеми діяльності поліції регулюються й іншими наказами МВС України, які наведені у списку рекомендованої літератури.

Слід зазначити, що відомчі нормативні акти містять не нові правові норми, а супроводжують практичне застосування чинних правових норм, сформульованих вищими органами державної влади в законах, указах і постановах.

Під нормативними актами відомств розуміються такі юридичні акти, якими деталізуються норми закону та регламентуються суспільні відносини, що виникають в діяльності правоохоронних органів.

Відомчі нормативні акти визначають організацію і тактику проведення НСРД та оперативно-розшукових заходів, перелік і процес використання оперативно-технічних засобів, режим таємності та інші положення, обов'язкові для слідчих та оперативних підрозділів правоохоронних органів.

2. Права підрозділів правоохоронних органів, щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій

Ефективність протидії злочинності значною мірою залежить від тих прав і повноважень, якими законодавець наділяє правоохоронні органи. Тому оперативно-розшукова діяльність є однією із головних ланок загального механізму протидії злочинності, захисту від неї громадян, інтересів суспільства і держави.

Вся процесуальна діяльність правоохоронних і судових органів в сфері кримінального судочинства, незалежно від їх безпосередніх завдань, спрямована на всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин події вчиненого правопорушення та їх документування. Повнота і напрями

документування – залежать від правильного і повного визначення предмета доказування, повного з'ясування всіх обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, збирання, перевірки та оцінки всієї сукупності доказів, що стосуються даної справи.

Своєрідним інструментом для забезпечення цих вимог закону є використання оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, правом здійснення яких наділені слідчі та оперативні підрозділи.

Згідно кримінального процесуального законодавства України органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виконуючи доручення слідчого чи прокурора набувають статусу органу досудового розслідування.

Такий підхід дає можливість поєднувати процесуальні права і оперативно-розшукову компетенцію, що дозволяє оперативним підрозділам більш гнучко і маневрено виконувати завдання, що стоять перед ними.

Надаючи оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності певні права, законодавець зазначає, що їх можна використовувати тільки за наявності підстав, передбачених ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Повноваження оперативних підрозділів визначені в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», яка має назву – «Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність».

В цій статті законодавець не обмежився лише переліком в стислій формі термінів, що позначають оперативно-розшукові заходи, а й пояснює певні аспекти їх застосування. Так, надаючи права оперативним підрозділам опитувати осіб, законодавець надає можливість використовувати і добровільну допомогу громадян; надаючи права оперативним підрозділам проникати в злочинні угруповання, законодавець гарантує збереження в таємниці такої діяльності оперативних працівників, чи особам, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

Закон дає вичерпний перелік повноважень державних органів у сфері оперативно-розшукової діяльності. В ньому немає припущень або двозначного змісту, чи поширювального поняття. Навпаки, використання цілого ряду оперативно-розшукових заходів уточнюється або обмежується, наприклад, «опитувати осіб за їх згодою», «проводити контрольні закупки товарів з метою виявлення фактів протиправної поведінки», «відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників», «використовувати за згодою адміністрації службові приміщення...», «виключно з метою отримання...», чи спеціального дозволу суду на їх проведення потребує обмежувальний характер застосування окремих оперативно-розшукових заходів підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, гарантує дотримання законності і спрямовує оперативні підрозділи на конкретну діяльність по виконанню покладених на них завдань.

Закон дозволяє оперативним підрозділам в оперативно-розшуковій діяльності поєднувати гласні і негласні заходи.

Під гласними оперативно-розшуковими заходами розуміються такі, які здійснюються оперативними підрозділами гласно, відкрито, без приховування від сторонніх осіб їх характеру і цілей, а оперативний працівник не конспірується і виступає офіційно як представник оперативного підрозділу.

Під негласними оперативно-розшуковими заходами слід розуміти такі, що здійснюються оперативними підрозділами конфіденційно, конспіративно, а оперативні працівники, виконуючи їх, приховують свою приналежність до оперативного підрозділу, а цілі і мету яких їм належить досягти шифрують іншими намірами.

Для того, щоб виконувати оперативно-розшукові заходи та НСРД, оперативному працівнику необхідні:

- призначення на посаду в конкретному оперативному підрозділі, надання повноважень, адекватних завданням оперативно-розшукової діяльності;*
- спеціалізація по лінії чи профілю оперативно-розшукової роботи (оперативна робота, кримінальний пошук, оперативно-технічна служба) і т.д.*

Ст. 8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» наголошує, що оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності при наявності підстав, передбачених ст. 6 цього закону, надаються такі права:

1) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

2) проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. Проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупок здійснюється згідно з положеннями статті 271 КПК України (Контроль за вчиненням злочину) у порядку, визначеному нормативно-правовими актами МВС України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, Служби безпеки України, погодженими з Генеральною прокуратурою України та зареєстрованими у Міністерстві юстиції України;

3) порушувати в установленому законом порядку питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та брати участь в їх проведенні;

4) ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій – виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку. Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених КПК України;

5) проводити операції із захоплення злочинців, припинення злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України;

7-1) з метою виявлення та фіксації діянь, передбачених статтями 305, 307, 309, 311, 318, 321, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369 – 2 КК України, проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь. (Це злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг).

Порядок отримання дозволу, строк його дії та порядок проведення операції з контрольованого вчинення корупційного діяння визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України;

8) виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 КПК України;

9) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263–265 Кримінального процесуального кодексу України;

10) накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями статей 261, 262 Кримінального процесуального кодексу України;

11) здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 Кримінального процесуального кодексу України;

12) здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями статті 268 Кримінального процесуального кодексу України;

13) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;

14) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 Кримінального процесуального кодексу України;

15) отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

16) використовувати з згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само за згодою осіб – житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать;

17) створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями статті 273 Кримінального процесуального кодексу України;

18) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи;

19) застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених законами про Національну поліцію, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, Митним кодексом України;

20) звертатися у межах своїх повноважень із запитами до правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів та НСРД, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України з урахуванням особливостей, встановлених Законом «Про оперативно-розшукову діяльність».

Прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником з повідомленням про прийняте рішення прокурора.

Негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором.

Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

Виключно з метою отримання розвідувальної інформації для забезпечення зовнішньої безпеки України зазначені заходи можуть здійснюватися лише за ухвалою слідчого судді без розголошення третій стороні, а заходи, що не потребують дозволу слідчого судді, – без повідомлення прокурора. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення такого заходу не може перевищувати шести місяців.

До виконання окремих доручень у ході проведення оперативно-розшукової діяльності можуть залучатися працівники інших підрозділів.

Під час виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, пов'язаних із припиненням правопорушень у сфері податкового та митного законодавства, права, передбачені цією статтею, надаються виключно оперативним підрозділам органів доходів і зборів у межах їх компетенції

Координація дій щодо реалізації прав підрозділів, які проводять оперативно-розшукову діяльність з метою боротьби з тероризмом, здійснюється Службою безпеки України.

Розвідувальним органам України надаються права, передбачені частиною першою цієї статті, крім пунктів 2, 3, 5, 6, а також пункту 7 у частині негласного виявлення та фіксування слідів тяжкого або особливо тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину.

Підбиваючи підсумки аналізу особливостей правового регулювання діяльності правоохоронних органів щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, слід зробити висновок, що вона, в основному, забезпечує можливість вести наступальну, безкомпромісну боротьбу зі

злочинністю. Разом з цим, зміни, які відбуваються за сучасних умов, та структурна перебудова в правоохоронній системі держави, зростання злочинності її суттєвий вплив на економічну та політичну стабільність в Україні вимагають подальшого розвитку правової основи діяльності правоохоронних органів.